

Asia Tekijänoikeus valaisimeen

Hakija S Oy

Annettu 24.4.2018

Tiivistelmä *Kysymys siitä, olivatko valaisimet tekijänoikeuslain 1§:ssä tarkoitettuja teoksia.*

LAUSUNTOPYYNTÖ

1. S Oy (jäljempänä hakija) on pyytänyt lausuntopyynnössään tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, nauttivatko arkkitehti K:n suunnittelemat ja hakijan valmistamat A-, K-, O-, P-, Po- ja T- valaisimet tekijänoikeuslain mukaista suojaa teoksina.
2. Hakija on toimittanut tekijänoikeusneuvostolle kuva-aineistoa ja mallikappaleita edellä mainituista valaisimista sekä referenssiluettelon, josta käy ilmi eri näyttelyitä, messuja ja alan teoksia, joissa kyseisiä valaisimia on ollut esillä.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

3. Tekijänoikeuslain (TekijäL, 404/1961) 55 §:n mukaan tekijänoikeusneuvosto antaa lausuntoja TekijäL:n soveltamisesta. Näiden lausuntojen luonne ei ole sitova. Tekijänoikeusneuvosto ei ratkaise näyttökysymyksiä, ei ota kantaa osapuolten välisiin sopimuksiin eikä muihin lainsäädännöllisiin suojamuotoihin, kuten mallisuojaan.

Tekijänoikeudesta

4. TekijäL 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on yksinoikeus teokseen. Tekijänoikeus syntyy siten lähtökohtaisesti teoksen luoneelle luonnolliselle henkilölle.

5. TekijäL 1 §:n mukaiselta teokselta edellytetään, että sitä voidaan pitää tekijän-
sä itsenäisen luovan työn omaperäisenä tuloksena. Tällöin se ylittää
teoskynnyksen eli saavuttaa teostason. Suojan edellytyksenä ei ole muita
erityisiä vaatimuksia. Esimerkiksi tuotteen kirjallisella tai taiteellisella laadulla
ei ole merkitystä eikä tuotteen aikaansaamiseksi vaaditulla työ- tai tietomääräl-
lä. Ratkaisu teoskynnyksen ylittymisestä tehdään tapauskohtaisella
harkinnalla. Tavanomaisena arviointikriteerinä on pidetty sitä, voiko kukaan
muu samaan työhön ryhtyessään päätyä samanlaiseen lopputulokseen.
6. Euroopan Unionin tuomioistuin katsoi 1.12.2011 antamassaan ratkaisussa C-
145/10 (Painer), että teos voi saada tekijänoikeussuojaa, jos se on tekijänsä
henkisen luomistyön tulos siten, että se kuvastaa tekijän persoonaa ja siitä
käyvät ilmi tekijän vapaat ja luovat valinnat teosta tehtäessä. Kansallisen tuo-
mioistuimen tehtävä on ratkaista lopullisesti, ylittyykö teoskynnys.
7. TekijäL 1 §:n säännökseen sisältyvän esimerkkiluettelon mukaan
taiteellisia teoksina suojataan muun muassa taideteollisuuden tuotteita.
Taideteollisuuden tuotteita ovat esimerkiksi astiat, valaisimet ja huonekalut.
Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos se teoksesta erillään tarkasteltuna
yltää teostasoon.
8. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen teoskynnys
on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu siitä, että taideteollisuuden tuotteen
muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös
tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Komiteanmietinnössä KM
1953:5 s. 45 todettiin seuraavaa käyttötäiteestä osana tekijänoikeuslain 1§:n
esimerkinomaista teoslajiluetteloa: "Kysymyksessä olevien esimerkkien
joukkoon on edelleen otettu taideteollisuuden ja taidekäsityön tuotteet. Tällä ei
luonnollisesti suinkaan ole sanottu, että ehdotettu laki koskisi jokaista tuotetta,
jota kansantajuisesti voidaan sanoa taiteelliseksi käyttöesineeksi, vaan
taideteollisuuden ja taidekäsityön tuote tulisi osalliseksi lain suojasta vain sillä
yleisellä edellytyksellä, että sitä, käytännöllisestä tarkoituksesta
huolimatta, voidaan pitää taiteellisenä teoksena. Asian luonnosta johtuen
olisivat itsenäisyyden ja omaperäisyyden vaatimukset tällöin asetettava
verraten korkealle". Teoskynnyksen alentaminen taideteollisten tuotteiden
osalta olisi omiaan rajoittamaan kilpailua. (Haarmann, Pirkko-Liisa:
Tekijänoikeus ja lähioikeudet, Helsinki 2005, s. 87).
9. Tekijänoikeus ei suojaa teoksen ideaa tai valmistusmenetelmää, vaan sitä
persoonallista ilmenemismuotoa, joka ideaa tai valmistusmenetelmää
hyödyntäen on teoksessa toteutettu. Tekijänoikeussuoja ei siten estä toista
henkilöä hyödyntämästä esimerkiksi toisen ideaa tai samaa
valmistusmenetelmää.
10. Tekijän taloudellisista oikeuksista säädetään TekijäL 2 §:ssä. TekijäL 2 §:n 1
momentin mukaan tekijänoikeus tuottaa, TekijäL 2 luvussa säädetyn
rajoituksen, yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä

kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin, muuttamattomana tai muutettuna, toisessa taidelajissa taikka toista tekotapaa käyttäen.

11. Tekijän moraalisisista oikeuksista säädetään Tekijäl 3 §:ssä. Tekijäl 3 §:n 1 momentin mukaan tekijä on ilmoitettava hyvän tavan mukaisesti, kun teoksesta valmistetaan kappale tai teos kokonaan tai osittain saatetaan yleisön saataviin.
12. Tekijänoikeus on Tekijäl 43 §:n mukaan voimassa, kunnes 70 vuotta on kulunut tekijän kuolinvuodesta.

Korkeimman oikeuden ratkaisuja

13. Korkein oikeus on käsitellyt useasti tekijänoikeutta taidekäsityön ja taideteollisuuden tuotteisiin. Esimerkiksi ratkaisuissa KKO 1962 II 60 (rannekoru), KKO 1971 II 4 (ryijy) ja KKO 1980 II 3 (korumallit) korkein oikeus katsoi tuotteen nauttivan tekijänoikeussuojaa.
14. Sen sijaan ratkaisuissa KKO 1932 II 267 (makuuhuoneen kalusto) ja KKO 1975 II 25 (huonekalut) sekä KKO 1948 II 464 (kattovalaisin) ja 1976 II 48 (miilumenetelmällä valmistetut valaisimet) korkein oikeus katsoi, ettei teoskynnys ylittynyt.

Tekijänoikeusneuvoston aikaisempia lausuntoja

15. Tekijänoikeusneuvosto on lausunut valaisimien teostasosta muun muassa lausunnoissaan TN 1994:8, TN 1997:4, TN 2010:15, TN 2011:5, TN 2012:7 ja 2014:2. Tekijänoikeusneuvoston lausunto TN 2010:15 koski hakijan muita valaisimia, jotka saivat tekijänoikeussuojaa.

Vastaus lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen

16. Tekijänoikeusneuvosto on arvioinut hakijan toimittamaa materiaalia A- K-, O-, P-, Po- ja T- valaisimista. Hakijan kertoman mukaan nyt kyseessä oleva Po-valaisin on sama kuin hakijaa koskevassa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa TN 2010:15 mainittu S (4203) -valaisin mutta valaisimen nimi on nyttemmin vaihdettu Po:ksi. Koska aiemmassa lausunnossa jo todettiin myös silloisen S (4203) - nimisen valaisimen eli nykyisen Po-valaisimen saavan tekijänoikeussuojaa, ei tekijänoikeusneuvosto anna samasta valaisimesta uudella nimellä lausuntoa uudelleen.
17. Ollakseen Tekijäl 1§:n nojalla suojattu teos taideteollisuuden tuotteen on oltava tekijänsä henkisen luomistyön itsenäinen ja omaperäinen tulos. Oikeuskäytännössä ja -kirjallisuudessa taideteollisuuden tuotteen

teoskynnys on asetettu varsin korkealle. Tämä johtuu muun muassa siitä, että taideteollisuuden tuotteen muotoilussa lopputulokseen vaikuttavat paitsi tekijän luova panos myös tuotteen käyttötarkoituksesta johtuvat seikat. Se, että tuotteella on jokin käyttötarkoitus, ei vielä kerro sen teosluonteesta.

18. Mikäli tuotteen käyttötarkoitus kuitenkin hallitsevassa määrin sanelee lopputuloksen pikemminkin kuin tekijän luova panos, kyse on tuotteesta, joka ei ole tekijänoikeudellisessa mielessä riittävän itsenäinen ja omaperäinen teos. Teoskynnyksen katsotaan yleensä ylittyvän, jos voidaan olettaa, ettei kukaan muu vastaavaan työhön ryhtyessään olisi päätenyt samanlaiseen lopputulokseen. Tekijänoikeussuojaa saavien käyttötaiteen teosten suoja-alaa on vastaavasti käyttötarkoituksen aiheuttamista rajoitteista johtuen pidetty kapeana. Lisäksi moniin käyttöesineisiin soveltuu luontevammin mallisuoja.
19. A-valaisimen varjostinosan riippuvan spiraalin materiaalina on käytetty koivua luovasti. K-valaisimen muoto taas syntyy valaisimen puusäleiden erityisestä järjestämistavasta, säleet eivät taivu vaan näyttävät taittuvan. T-valaisin muistuttaa kolmiulotteista tyylieltyä T-kirjainta. Puun olemuksen esiin tuova valaisin koostuu minimalistisesti vain kahdesta palasta taivutettua vaneria. A-, K- ja T-valaisimissa on hyödynnetty puuta itsenäisten ja omaperäisten muotojen luomisessa. Vaikka nämä valaisimet täyttävät kunkin tyyppin valaistuksellisen funktion, niiden harkitut muodot ja materiaalit eivät ole pelkästään seurausta käyttötarkoituksesta, vaan kustakin ilmenee tekijänsä luova panos. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että A-, K-, ja T- valaisimet ovat siinä määrin itsenäisiä ja omaperäisiä, että ne ovat TekijäL:n 1§:ssä tarkoitettuja teoksia.
20. O- ja P-valaisinten metallirungot ovat tavanomaisia, ja käytettyjen valolähteiden koko sekä muodot vaikuttavat hallitsevan ensisijaisina varjostinosia. Puusäleiköt näiden valaisinten varjostimissa täyttävät käyttötarkoituksen funktion, mutta valaisinten kokonaisilmeestä ei muodostu itsenäistä ja omaperäistä. Muotokieli on täten merkittävässä määrin seurausta käyttötarkoituksesta, eivätkä valaisimet visuaaliselta ilmenemismuodoltaan kuvasta tekijän luovaa panosta niin, että ne saavat teossuojaa. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että O- ja P-valaisimia ei voida pitää siinä määrin itsenäisinä ja omaperäisinä, että ne olisivat TekijäL:n 1§:ssä tarkoitettuja teoksia.

Puheenjohtaja

Marcus Norrgård

Sihteeri

Perttu Virtanen

Lausunto on käsitelty tekijänoikeusneuvoston täysistunnossa. Asian ratkaisemiseen ovat osallistuneet Marcus Norrgård (puheenjohtaja), Olli Pitkänen, Maria Rehbinder, Anne Salomaa, Satu Kangas, Aku Toivonen ja Pekka Heikkinen.